

Forfest

30 let tvůrčí svobody od zrodu festivalu
do dnešních dnů

JAN GROSSMANN

Třicet let v životě člověka – to je polovina cesty od prvního nadechnutí do důchodu, vrchol fyzických sil, první signály, že úplně všechno v životě se nemusí splnit podle představ, někdy první vážnější náznaky zklamání, skepse a frustrace. A třicet let v životě festivalu? Určitě vyhraněná idea, jasný a realistický cíl, metody, tradice, prostředky, zkušenost, vyzrálost, dovednosti dramaturgické, marketingové a manažerské, provázaná síť spolupracovníků a nejrůznějších profesních a jiných vazeb. Někdy bohužel i stagnace.

Forfest – to byla pro mě za oněch 30 let vysoká míra demokratičnosti v uvádění i těch stylově nejnepříbuznějších skladatelských novinek a interpretačních přístupů díky obdivuhodné úctě a respektu k nejrůznějším tvůrčím poetikám autorů jakožto nejsvětějšímu právu tvůrce na uměleckou svobodu a její svobodnou prezentaci na veřejnosti.

První ročník Forfestu v roce 1990 byl zajisté významný, ale co mu předcházelo, bylo neměnně důležité. Říkalo se jim sedánky – od roku 1979 celkem deset setkání skladatelů a interpretů tzv. soudobé vážné hudby, spisovatelů a básníků, sochařů a malířů a... folkařů – ti už pak na Forfestu prostor nedostávali. Významná byla tato setkání už jen proto, že již tehdy se formoval demokratický a respektabilní přístup organizátorů a účastníků k odlišným, někdy až antagonistickým tvůrčím poetikám autorů různých uměleckých směrů. Za 30 let trvání Forfestu se mohl leckdo podívat nad skladatelskými prostředky některých ortodoxních hudebních tradicionalistů, nad výstřelky některých konceptualistů a jejich ideovou, chtělo by se říci až ideologicky vyhraněnou negaci

jakékoliv viditelné či slyšitelné stavební logiky, obsahu a smyslu hudebního díla (poslání díla nebo obecně poslání umění jako vulgarismy), nad zvukově šokujícími či extrémně statickými skladbami. Vzájemná úcta a respekt k umělecké a myšlenkové svobodě kolegů setrvávají v kořenech a každoroční realitě Forfestu až do dnešních dnů.

Řekněme si na rovinu, že festival takového významu a rozsahu by nemohl existovat bez neuvěřitelného nasazení organizátorů. Za pořadatelem Umělecká iniciativa Kroměříž stojí manželé Zdenka a Václav Vaculovičovi, na pohled tiší a nenápadní, ale s buldočí povahou, která jim po všelikých příkořích, falešných příslibech, ostentativním nezájmu, dehonestaci i přímo bojkotu ze strany některých (bohužel místních) institucí a jednotlivců nedovolila klesnout v kolenou a rezignovat na svou průkopnickou práci. I navzdory nepřízni se organizátorům a jejich spolupracovníkům stále daří přesvědčit s pomocí výsledků své práce, hodnocení v odborných českých a zahraničních časopisech, ohlasů především v zahraničí a mezi umělci a ansámblu světového společenství o prospěšnosti a úspěšnosti této výjimečné akce. Festival tak přece jen dostává nějaké grantové a sponzorské prostředky na financování svých dramaturgických plánů.

Výsledky práce se promítají kromě jiného do institucionálního členství Forfestu v prestižních zahraničních festivalových organizacích a do ocenění od významných profesních institucí. Mezinárodní festival současného hudebního a výtvarného umění s duchovním zaměřením Forfest je tak už řadu let mj. členem asociací European Conference of Promoters of New Music, EFFE – Europe for Festivals, Festivals for Europe Brussels a držitelem prestižní Ceny České hudební rady. Finančně pravidelně nebo přinejmenším často přispívají na festival MK ČR, MŠMT ČR, Zlínský kraj, Město Kroměříž,

Nadace Český hudební fond, Nadace Karla Pexidra, OSA Partnerství, Nadace Gideona Kleina – to jsou nejvýznamnější instituce, které přispěly i na letošní jubilejní 30. ročník.

Stejně významná je ideová a mediální podpora – spoluúčasti, garance, záštity – letos například od arcibiskupa olomouckého a metropolitů moravského Mons. Jana Graubnera, od Probošství Kroměříž, Českého rozhlasu (brněnská redakce několik koncertů natáčela a přinášela i aktuální zpravodajství), od Rádia Proglas, Arcibiskupského zámku a zahrad Kroměříž, Muzea Kroměřížska, Společnosti pro duchovní hudbu, Českého muzea hudby v Praze, velvyslanectví některých států v ČR a českých velvyslanectví a kulturních center v zahraničí, Unie výtvarných umělců ČR, Sdružení Q Brno a dalších. Dostí pravidelná bývá i spolupráce s obdobnými institucemi ze Slovenska, USA, Německa, Francie, Rakouska, Rumunska, Itálie, San Marina, Izraele aj.

O skutečnosti, že hned první jmenovaný (arcibiskupství olomoucké) bere svou záštitu nad Forfestem vážně, svědčila osobní přítomnost arcibiskupa Jana Graubnera a emeritního biskupa Josefa Hrdličky na zahajovacím koncertě Forfestu 9. června. Jeho Eminence i Jeho Excellence po koncertě nešetřily slovy chvály na orchestr i odeznělé skladby.

Pilotním projektem Forfestu je bienální pořádání kolokvií. Letos se konalo popatnácté s podtitulem Umění a společnost. Na kolokviích obvykle dominují muzikologická a kunsthistorická témata, témata z oblasti tvůrčích poetik, někdy i témata literárněvědná. Smutné je, že i když festival deklaruje duchovní uměleckou orientaci, jen na málo kolokviích vystoupili se svými příspěvky teologové a duchovní různých církví mající ve svých společenstvích na starosti umění, případně mládež. Ještě před nějakými patnácti dvaceti lety jsem byl na kolokviích svědkem opravdu poutavých,

aktuálních, přínosných, někdy i kontroverzních příspěvků z křesťanských církví napříč ekumenickým spektrem, včetně zástupců z Vatikánu. I když se bienální kolokvia konají v nepříliš výhodném termínu (zkoušková a státnicová období, uzavírání klasifikací, závěr koncertních a divadelních sezón), k vystoupením se přesto přihlašují vědci, umělci, kulturní redaktori někdy až ze dvou desítek zemí. Celková odborná úroveň si v průběhu patnácti ročníků zachovala svůj odborný standard a kredit a kolokviu se dostává ohlasu v zahraničních odborných časopisech. Co je důležité – teoretikové a praktičtí umělci dostávají prostor k vyřikání otázek, které je pálí a které obecně pálí globální občanskou společnost u nás i v zahraničí. Polytematičnost kolokvií a jejich provázanost s filozofickými a obecně estetickými otázkami se pak zintenzivňuje vydáváním sborníků s příspěvky z kolokvií paralelně v českém a anglickém jazyce, v němž výjimečně mohou publikovat i autoři, kteří se z nějakého vážného důvodu nemohli kolokvia osobně zúčastnit. Srovnáním obsahů sborníků získáme docela slušný obrázek o současném stavu a vývoji uměleckého a uměnovědného myšlení.

Letos jsem měl možnost vyslechnout jen několik koncertů Forfestu, z výstav jsem nestihl navštívit ani jednu, proto můj článek může mít po této stránce charakter jen útržkovitý a absolutně (pro mě ovšem příjemně) subjektivní.

Hned první koncert 9. června v katedrále sv. Václava v Olomouci byl pro mě silným zážitkem, i když ovlivněný z velké části osobním faktorem: zazněla na něm v naprosto skvělé interpretaci moje skladba *Anima animam invocat*, což je v podstatě tryzna za oběti hurikánu Katrina v Louisianě v roce 2005. Ovšem nejen z hlediska subjektivního byl pro mě tento koncert silným zážitkem. Soubor, který vystoupil, je špičkový Brno Contemporary Orchestra, který už dobře známe z předchozích ročníků Forfestu.

Obr. 1 Slovenský houslista Milan Paľa, foto archiv Forfestu.

I letos s ním skladby nastudoval a uvedl umělecký vedoucí a dirigent BCO Pavel Šnajdr, kmenový dirigent opery Národního divadla v Brně a sám graduovaný skladatel. Provedení všech skladeb bylo umělecky naprosto jedinečné a profesionální – mnohohrstevnaté a myšlenkově umně prohnětené. Zazněla *Komorní symfonie č. 2 ke cti sv. Františka z Assisi* Pavla Zemka, posthumně premiérována *Sinfonietta* předčasně zemřelého Josefa Adamíka a dvě kompozice olomouckého skladatele Roberta Hejnara: jeho rané *Variace pro flétnu a smyčce* v citlivé a pečlivě připravené interpretaci Elišky Honkové a strhující, emotivně vyklenutá *Lorelei* pro housle sólo a smyčce s fenomenálním Milanem Paľou. Dalším koncertem, který mě naprosto uchvátil, byl recitál plzeňských umělkyně – mezzosopranistky Romany Feiferlikové a pianistky

Věry Müllerové. *Klavírní sonáta* Gideona Kleina, *4. klavírní sonáta* a *Morgensterns Streiche* Karla Pexidra, stejně jako např. *Čtyři zimomřivé písně na básně Moniky Haenhel* Jiřího Bezděka snesly ty nejvyšší skladatelské parametry a splňovaly myslím i kritéria rozhlasové nahrávky. Kolikrát byl kdo z nás svědkem zvolání „Bravo!“ na koncertě soudobé hudby, jako se to stalo i na tomto koncertě?

Vynikající bylo vystoupení Kvarteta Bohuslava Martinů v jeho kmenových skladbách – Bohuslava Martinů *Smyčcový kvartet č. 7* a Petra Ebena *Smyčcový kvartet č. 1 Labyrint světa a ráj srdce*, ale i ve vášnivém *Smyčcovém kvartetu č. 2* a dramaticky extatickém *Smyčcovém kvartetu č. 3* letošního jubilanta Vojtěcha Mojiže. Jedinečný výkon podali rovněž členové Solaris 3 – známí jako vynikající sólisté i členové

Obr. 2 Violoncellista Štěpán Filípek přednáší na kolokviu, foto archiv Forfestu.

jiných komorních uskupení: Anna Veverková (housle), Štěpán Filípek (violoncello), Martin Levický (klavír). Nadchli nejen v úvodní pozdně romantické *Verklärte Nacht* Arnolda Schönberga (v úpravě Eduarda Steuermann), ale především ve zvukově vynalézavých klavírních triích Františka Chaloupky, Lukáše Sommera a Jakuba Rataje. Na tomto místě si neodpustím postesknutí nad nedávným zánikem fenomenálního Miloslav Ištvan Quartetta z Brna, jehož cellistou a vůdčí osobností byl Štěpán Filípek. Opravdu by nebylo možné obnovit činnost ansámblu pod tímto názvem, byť i za cenu třeba až tříčtvrtinové personální obměny? Trio Aperto ve složení Barbora Šteflová (hoboj), Jan Charfreitag (klarinet), Pavel Horák (fagot) vsadilo na kvalitu a humor. Obzvláště výborné skladby Karla Odstrčila *Trojúhelník*,

osobně přítomné Milady Červenkové *Lighty and simply* a humorně laděné skladby Aleše Pavlorka *Karikatury* a Leoše Faltuse *Kejklíři* byly po zásluze odměněné dlouhým a nadšeným potleskem.

Imaginární skok do japonských reálií udělali posluchači v programu nazvaném *Wa - Hibiki, Echos of Japan*. Na Slovensku a v Česku domestikovaná úspěšná sopranistka Nao Higano si přizvala ke spoluúčasti houslistku Chiaki Yamazaki, kaligrafistku Reisai, klavíristku Akiko Niino-Oseda a dvě „pomocné technické síly“ a dohromady předvedly koncert prokomponovaný s online malbou kaligrafických vzorů na plátnech rozprostřených přímo na parkétách Sněmovního sálu. Pokud jsem rozuměl správně, koncert byl složen z lidových japonských písní upravených různými japonskými

Obr. 3 Klavíristka Mia Elezovic (Chorvatsko), foto archiv Forfestu.

autory. Zajímavostí pro mě bylo slyšet dvě písně romanticky až operetně upravené předním japonským skladatelem Toru Takemitsu, který je ve světě známý především svými avantgardními kompozicemi.

Naprosto jedinečným zážitkem byl recitál Češky působící ve Francii, sopranistky Stely Maris Sirben, za klavírní spolupráce Martina Vojtiška. Překvapili hned první skladbou *Madonna o polednách* Františka Gregora Emmerta, v níž se k oběma umělcům přidal emeritní biskup, Jeho Excelence Josef Hrdlička z olomoucké arcidiecéze, který před každou částí zarecitoval verše ve vlastním překladu z francouzštiny. Nádherné písně z cyklu *Kéž políbí mne* Zdenky Vaculovičové, stejně jako písňových cyklů *Čtyři písně na verše staré čínské poezie* a *Zahradník* Martina Vojtiška či *Tanečnice* a *Kloboučník*

Erika Satieho zazněly ve vytříbené interpretaci. U Vojtiškových klavírních skladeb mi poněkud vadilo, že někdy až přespříliš sázely na efekt a ohromující zvuk.

Vystoupení pražského ansámblu Konvergence bývá zárukou kvalitních kompozic a nápadité dramaturgie. Tentokrát mě zaujaly skladby *Silentio* Tomáše Pálky se svými ostře vyhraněnými plochami a převažující intimní rovinou (možná až příliš), do klenutého oblouku vystavěné *Mikrosvěty IV* pro violu sólo osobně přítomného Radima Bednařika, nikoliv neznámé *Et expecto* pro sólový akordeon Sofie Gubajduliny a prostorově řešené a s dlouhým barevným dozvukem Sněmovního sálu kalkuluující *Septet* Ondřeje Štochla, jenž se v programu představil (podobně jako v minulých ročnících) jako skladatel, sóloviolista i dirigent.

Vystoupení Orchestra d'archi Pardubice s uměleckým vedoucím Jiřím Kuchválkem z Konzervatoře v Pardubicích mělo být počtu k 70. výročí založení Konzervatoře P. J. Vejvanovského v Kroměříži. Mělo být. Vlastně bylo, ale pocta nebyla kroměřížskou konzervatoří přijata. Smyčcový orchestr studentů pardubické konzervatoře dva dny po závěrečném vysvědčení vystoupil s velkým zaujetím, a studenti jeho přípravě určitě věnovali mnoho ze svého volného času. Výběr ze *Serenád* Luboše Sluky, pro nepřilíh zkušene studenty konzervatoře určitě interpretačně náročné *Křehké vztahy* osobně přítomného Petera Grahama, *Adagio pro smyčce* Davida Matthewse, *Concerto per G. Galilei* Luboše Fišera a další tak vyzněly téměř jako od profesionálů. Co mě však šokovalo – na koncert se nedostavil nikdo z oslavované kroměřížské konzervatoře! Ani z jejího vedení, ani z profesorského sboru. Slabou výmluvou asi bude, že absence na koncertě k jubileu jejího založení mohla být zapříčiněna rekonstrukcí konzervatorní budovy, kvůli níž skončila výuka o týden dříve. Jak to ale nazvat jinak než bojkotem?

Na rozdíl od ostentativního nezájmu vedení kroměřížské konzervatoře o umělecký hold partnerské pardubické konzervatoře a Forfestu k jubileu založení se kroměřížská konzervatoř nepřímo prezentovala, a musím říct v tom nejlepším světle, v programu k počtě kroměřížského rodáka, bývalého pedagoga kroměřížské konzervatoře a dlouholetého pedagoga JAMU v Brně Arneho Linky. Zásahu však neměla samotná konzervatoř jako instituce, ale omračující vystoupení Jana Sehnala, studenta teprve 1. ročníku kroměřížské konzervatoře ze třídy Ondřeje Hubáčka, pedagoga kroměřížské konzervatoře a předního českého pianisty Karla Košárka a například i skromné, talentované studentky – violoncellistky Magdaleny Molčanové. Koncert moderovaný a natáčený redaktorem brněnské redakce Českého rozhlasu

Janem Hlaváčem ve spolupráci s Michaelou Akubžanovou byl naprosto strhující a právem nadchl početné publikum. Přinesl přidanou hodnotu i v několikerém citování z autobiografických a nadčasových myšlenek Arneho Linky, které se našly v jeho pozůstalosti. Některé z nich si zde dovolím uvést:

„Víc než v davu lidí na promenádních třídách, pod neonovými reklamami, cítím se doma a neopuštěn mezi stromy, které navečer jako by spolu rozmlouvaly. Jejich větve takřka neslyšně šelestí. Chtěl bych udělat takovou tichou hudbu. Kdykoliv jsem doznal porážku, bál se, trpěl, nedoufal a nevěřil, promlouval z mé nejnítěrnější duše ke mně konejšivý hlas, plný něžné důvěry a krásy. Hlas, který odpouštěl a sliboval, zjitřeně scelil, na srdce dal náplast.“

„Hudbu produkuje spontánně, jako bych maloval obraz, respektive modeloval zvuk. Vnitřní hlas mi předzpěvuje, co mám hrát. Současně ale vždy předem vím, co se mi ozve, byť by šlo o sebesložitější akord, disonantní vertikálu, nebo třeba klastr. Mám dokonalou představu každé tóniny, každého modu, anebo dvanáctitónové řady, takže na nic takového už nemusím myslet. To pak přistupujete a usedáte k nástroji, aniž ještě tušíte, co budete hrát, a jste sami zvědaví, co vám nadržuje váš vnitřní hlas, ukrytý kdesi v hlubinách podvědomí; navázat s ním pravý kontakt je alfoou a omegou.“

„Stejně jako skladba i improvizace má být nejen technikou, nýbrž poselstvím, obrazem, zázrakem, básní, zpěvem srdce, průhledem do dílny ducha. Kobercem utkaným z tónů, zásnubou hlasů, katedrálou z oblouků neviditelných gest, nejdůvěrnějším z důvěrných rozhovorů. Za skutečnou ‚chvilí slávy‘ však pokládám něco úplně jiného. To, když sedíte u klavíru doma úplně sami a ve štědré chvíli vás napadne něco, co byste sami v sobě nikdy nehledali. Nikdo to kromě vás neslyší, nikdo vám za to nezatleská, nikdo vás za to neohonuje, ani jinak neodmění, a přece

Obr. 4 Sorin Petrescu (Rumunsko), foto archiv Forfestu.

máte tiché uspokojení, že jste právě teď uskutečnili jistý velmi důležitý rozhovor.“

Závěr své stati o letošním jubilejním 30. ročníku Forfestu si dovoluji okořenit trochou statistiky. Pokud jsou mé informace správné, zaznělo 24 koncertů s díly od čtyřiceti sedmi českých autorů a třiceti osmi autorů ze zahraničí. Zahraniční autoři pocházeli z Německa, Rakouska, Itálie, Maďarska, Rumunska, Polska, Francie, Švýcarska, Norska, Finska, Estonska, Anglie, USA, Japonska a Ruska. Letos bohužel ani jeden ze Slovenska. Deset skladeb zaznělo ve světové premiéře: od Daniela Kessnera z USA, Massimiliana Messieriho ze San Marina, rumunské skladatelky žijící v Německu Violety Dinescu, od Chiaki Yamazaki z Japonska, Lájose Huszára z Maďarska, Giamily Berré z Itálie a od českých autorů Josefa Adamíka, Ivo Medka, Jiřího Lukeše a Petra Vaculoviče.

Mezi další významné zahraniční interprety, které jsem bohužel neměl možnost slyšet, ale jejichž jména nejsou na evropské scéně neznámá, patřili klavíristé Mia Elezovic z Chorvatska, Sorin Petrescu z Rumunska, Lorenzo Meo ze Švýcarska, varhanice Giamila Berré z Itálie, perkusionista Doru Roman z Rumunska, sopranistka Elena Tereščenko z Ruska, saxofonisté Valerio Barbieri a Cristina Roffi z Itálie a odamtud rovněž Mascagni Saxophone Ensemble. Na vernisážích se prezentovali výtvarníci: Tommy Barr z Irska, z Itálie pak Tommasina Squadrito a Antonio Secci, ze Slovenské republiky Pavla Lazárková-Trizuljaková a z Egypta Amir El Lithy. Navíc proběhla výstava k 50. výročí založení multidisciplinárního uměleckého sdružení Q, které je dnes významným nositelem a šířitelem kulturních a uměleckých hodnot v České republice.

Obr. 5 Ruská sopranistka Elena Tereščenko - Sala terrena kroměřížského zámku, foto archiv Forfestu.